

OROSZ INTERVENTIÓ

MAGYARORSZÁGON.

DIPLOMATIAI OKMÁNYOKKAL
BŐVÍTVE.

ÍRTA

GRÓF TELEKI LÁSZLÓ.

PEST, 1861.

KIADJA G E I B E L ARMIN.

A nagy elhunyt e jelentékeny horderejű műve ily cím alatt jelent meg: „Die russische Intervention, nebst diplomatischen Actenstücken, von Graf Ladislaus Teleki, ungarischem Gesandten bei der französ. Republik. Original-Ausgabe für Deutschland. Hamburg, Hoffmann und Campe. 1849.”

A nagy elhunyt jelen művét, mely ragyogó tanúságot tesz szerzőjének csaknem látnoki providentiájáról, mely bizonyos törekvéseket, melyek még ma is hintik a sárkány-fogat nemzeti fejlődésünk útjába, sajátos színben tüntet föl, elhatároztuk lefordítani; részint mert az elhunyt iránti kegyelet megkívánja: hogy lángszellemének legkisebb szikráját is ereklyeként őrizzük meg, részint pedig azért: hogy a múltból semmit sem vagy fölötte keveset tanulni látszó nemzeti-

ségek, színről színre láthassák Ephiálteseiket, Herosztrátjait s mintegy kiábrándulva az ismert tömjén ködéből, ne tegyenek úgy mint azon beduinok, kik Arabia halálos pusztáin bolyganak, s kik mindannyiszor a veszély torkába rohannak, valahányszor kimenekülnek onnan.

Ezt előre bocsájtani szükségesnek látta, félreértések kikerülése végett –

a fordító.

Megint többet beszélnek mint valaha az orosz intervencióról a magyar ügyekbe, mint valamely igen valószínű eseményről. Erősen hiszik, hogy Ausztria constitúciónális minisztériuma alig várja az orosz beavatkozást, hogy megvédhesse és fentarthassa a constitúciónális chartát, – mely a népek emelkedése által veszélyeztetve van. – Vajjon létre jön-e az intervenció? Hát Oroszország elég együgyű volna elfogadni ez idegenszerű szerepet, melyet vele el akarnak játszani? Vajjon nem fogja-e az úgynevezett constitúciónális minisztérium, föltételeit nyomasztóknak találni? Vajjon a constitúciónális és polgárosult Európa érdeke törekedni fog-e Napoleon jóslatát megakadályozni a kivitelben, és fognak-e oly eszközöket alkalmazni, melyek erre képesek? – E kérdésekre bizonyossággal felelni e perczen nem tudok. –

Az utolsó események Erdélyben, a pétervári kormány politikája a dunafejedelemségekre nézve, azon mód – melyen a mások jogait szokta tiszteletbe tartani, az igazság és ildom azon alapelvei, melyeket szomszédjai iránt táplál, mire élő példa Törökország, melynek jogaira és territoriális függetlenségére mindig annyi tekintettel volt; mindez összevéve , arra jogosít: hogy Oroszország beavatkozását az osztrák-magyar ügyekbe lehetőnek tartsam. – De hiszen nem is csinál már ebből senki se titkot, hiszen nyíltan hirdetik is már, hiszen jól tudják, hogy Ausztria idézi elő! – Az egész világ retteg ettől az intervenciótól, kevés kivétellel az

egész világ elismeri, hogy véghetetlenül veszélyes, senki se óhajtja; de egyszersmind azt is tudja egész világ, hogy már csak idő kérdése, és nagyon tartok tőle, hogy nem az egész világ határozta el semmit nem tenni, hogy útjába akadályt gördítsen. – Mellesleg átvonulnak Oláhországon, hogy ott felfegyverkezzenek és egyesüljenek, háborúba készülnek, idegenek viselik ott magukat úgy, mintha korlátlan kényurak volnának, mintha valamely meghódított országban lennének, mintha Törökország már csak névleg volna Törökország. Es mégis Törökország valóságos existenciája nélkülözhetlen Európára nézt, és mégis lehetlen, hogy Európában Oroszországon kívül más is kívánná oroszosodását! – Lehetséges-e tehát, hogy az esztelenség tőszomszédja legyen az igazságnak? Hogy a lehetlenség teljesezésbe menjen, daczolva az ésszerűséggel, hiszen ez nem volna egyéb, mint az emberi józan-okosságot egész Európa előtt kigúnyolni! Azt mondtam: esztelenség, és nem ok nélkül. Vagy hát nem valósággal esztelenség-e, hogy oly esemény létre jöjjön, mely az összeredekkel és osszakarattal daczol, hogy úgyszólván az emberiség keze olyan dolgot hajtson végre, mely ellen a lélek, a fő és a kar küzdenek? – Igen, ez képtelenség, fogja mindenki mondani. – De hát nem látjátok, hogy az épen elmondottak mennyire alkalmazhatók az orosz-interventióra? melyet senki sem óhajt, mely az egész világ érdekeivel ellenkezik, és mégis létrejön? avagy talán nincs igazam, ha azt állítom, hogy senki sem óhajtja az orosz intervenciót?

Először is lássuk egyáltalában Európát. – Nem akarom itt magamat annak a bebizonyításával fárasztani, hogy – a miben senki se kételkedhetik – a néhai republikánusok, legyenek piros, kékjeivényesek, vagy sociálisták nem tekintik magukat Oroszhon szövetségeseinek. De azok a minapiak, kik a februári forradalomba csak épen belekezdték, suttyómba pedig mindent elkövetnek, hogy annak szükség-

képeni következményeit módosítsák, kik a társadalom jövője felett, melynek erősebb, tartósabb alapot adni óhajtanának, mód nélkül aggódva, a reakció oldalára hajolnak, valahányszor harcolni látják a forradalommal, sőt azok is, kiket az 1848-iki mozgalom elárasztott, s e miatt nézeteiket, elveiket a szó teljes értelmében fölcserélték, és szabadelvükből egyszerre buzgó védői lettek a rendnek, minden áron, barátai a rendnek s ha mindjárt azon elvek rovására is, melyekért egy életet küzdöttek át! És végül azok, kik soha se voltak egyebek mint ellenei a forradalomnak és absolutisták – az oroszokat kivéve, kivétel nélkül, – kívánhatják-e az orosz intervenciót, s nem tekinthetik-e nyilvánosan inkább európai szerencsétlenségnek? Mégis csak különös volna, ha a barbarismusnak Európában követői akadnának, ha valaki csupa szeretetből a rend és csend iránt a társadalmi állapot kíméletlen felzaklatását, a törvények és intévények bukását óhajtaná; – ha valaki népjog helyett a „ki az erősebb” ököljogát, s az összes társadalom végenyését kívánná! – Lehetnek ugyan emberek, kik nem akarnak a történelemmel egészen szakítani, kik visszasopáncodnak a régen- vagy alig-múlt idő után, kik tülemelkedve a 48-, 30-an és 89-en, azon régi jó időkről papolnak, melyek az encyclopaedisták bölcselkedő korszakát előzték meg, de azonban átugranak a mi európai történelmünk egy évezredén, hogy ne kelljen tudniok sem nagy Károlyról, sem XIV. Lajosról, sem 89-ről vagy Napóleonról, csak hogy a barbár-invasió szomorú korszakánál időzhessenek, és azon időket visszakívánhassák, hol sem társadalom, sem törvény, rend, vagy biztonság nem lelhető, – és mindezt csak a társadalom, rend és biztonság kedvéért – Nem, meg kell vallani, ez mégis igen sok volna! – Lehetne-e más eredménye, mint az épen általam felhozott eredmény, – az oroszok betörésének Európába? Nem hiszem, hogy valaki ezt tagadja, mert hogy ezt tehesse, be kellene

bizonyítania, hogy Oroszhon oly szép politikai és sociális viszonyainak Európábai behozatala, nekünk is hasznunkra válnék; a kettő közül egyet kellene bebizonyítani: vagy, hogy orosz intézvények, törvények és szokások nem feltételezik a mieink bukását, vagy hogy az orosz intézvények a mieinknél többet érnek, és hogy Oroszország hivatva van arra, hogy minket a polgárosodásban elébb vigyen, ha alakját elfogadjuk és társadalmunkat az ő nézetei szerint idomítjuk át. – Ebben az esetben is szerfelett bizarrnak tartom Oroszontól, hogy annyi időt töltött el ennek könyv nélküli megtanulásával míg Európa többi része felfedezésekkel bajlódott. – Avagy valóban többre becsülendő az utánzás, mint a föltalálás? De hiszen ez annyi volna, mint nem hinni a geniálitásban! Es ezen alapelv szerint a majom magosán az ember fölött állana. – Ön itt egészen a képzelet terén mozog, fogják talán némelyek mondani! – szó sincs az Oroszok beütéséről Európába, össze vissza is csak arról beszélnek, hogy az Oroszok Magyarországon akarnak interveniálni! Csak arról van szó, hogy az egész, oszthatatlan, erős és megingathatlan osztrák Öszmonárcsiát visszaállítsák. – Oh! még ennél is több, nem az osztrák camarillának, vagy valamely reacclionárius systémának sietnek segítségére, nem, ez éljük fenntartani a constitutionális elvet, védeni a népek jogát; csak azért sietnek Ausztriának szuronyaikat felajánlani, hogy ezen élet-halál-harcz után liberális kormányzata fennálhasson, csak azért nem sajnálják pénzeiket, Magyarországgal népháborút kezdve, hogy a constitutionális és szabadelvű Ausztria e harc diadalában megifjodván, újult erővel foghasson neki népei boldogításához

De olvassátok csak el az interventiók történelmét elkezdve a legrégebb időktől le Julius Caesarig, és Julius Caesartól kezdve le a mi napjainkig, nem fajultak-e mindannyi-

szór beütésekké és hódításokká? Maczedoni Fülöp interven-tiója Göröghon viszonyaiba, a német császároké Olaszhonba, Angolországé Irhonba, Skócziába és más világrésekbe, a XIV. Lajosé, a francia köztársaságé, Napóleoné Németor-szágba, Olasz- és Spanyolhonba stb., s mire vezettek mind-annyian? – És ti azt akarnátok, hogy az o r o s z ö n u r a l-
kodó mindezen hősöket, az ó és új kor népeit felülmúlja, nagylelkűségben és önmegtagadásban? Azt akarjátok, hogy szétküldje sergeit, kimerítse pénztárait, magát irtóháborúra eltökélje, és mindezt csak azért, hogy Ausztria szabadelvű institution biztosítsa; hogy egy példány-constitutió alapját vesse meg, és hogy a külföldön, legközelebbi szomszédjá-nak olyan intézvényeit védje, melyektől iszo-nyodik, oly intézvényeit, melyek kormány-systémájával leginkább ellenkeznek milyenek: felelős minisztérium, nemzetgyűlés, szavazatjog, sajtóza-badság, egyesülési jog stb. Mindezt azért, hogy otthon magánál oly kívánalmaknak adjon szárnyat, a minőket kielé-gíteni sem nem tud, sem nem akar, gerjedelmeket ébresszen, melyek ellen ősidők óta küzd, melyek ellen soha sem késett a legszigorúbb rendszabályokhoz nyúlni, hogy elejét vegye a bajnak vagy elnyomja csiráiban, mit részint a mindent gya-núsító rendőrség legtitikosabb örködésével, részint pedig oly egyének, Szibéria hóbarlangjai felé kiküldésével ér el, kik épen azon pártnak követői, melynek elnyomására kérték ki segélyét, és ezt merő szeretetből az osztrák con-stitututó iránt, meg is adja!! (Avagy talán a szép Szibériának keres teleptársakat?) Oroszország tehát mindezt csak azért teszi, hogy később szerencséje lehessen (köszö-net nemes magaviseletének) a saját kapui előtt oly jól fel-fegyverkezett ellent legalább is olyan buzgalommal legyőzni, mint a minőt biztosítására fordított, midőn segítségére sie-tett. Ti tehát, kik az orosz interventiót a mint látszik ilyen értelemben veszitek, ismerjétek el legalább, hogy ez nem

komoly meggyőződéseitek, hogy ezek csak olyan mesebeszéd-ek és kósza pletykaságok, a minőkkel minket tévútra törekszenek vezetni! Kérdjétek csak meg a Románoktól, hogy mikép vannak megelégedve szabadalmaiknak és intézvényeiknek Oroszország nyújtotta védelmével? – Világos, hogy Oroszország csak az absolutismus javára készülődik. –

Ez meglehet, fogják elleneink mondani, de Ausztria legalább megmenekül, és ez mindenképp följött érde-
künkben áll, hogy megmentessék és Európának visszaad-
sák, Ausztria, ez a nagy, dicső és szép császárság, mely-
nek ereje és erélye valósággal bámulatra méltó, mely annyi
szilárdsággal tudja legyőzni és lesújtani azon akadályokat,
melyek önlétének útjában állanak, mely minden vesztesége
daczára is mindig akkor, midőn felbomlása legbizonyosabb-
nak tetszett, és mindig a legváratlanabban emelkedett föl ön-
romjaiból, dicsőségesebben, diadalmasabban, mint valaha;
mit bánjuk mi, ha vajjon ez az Ausztria constitutionális-e
vagy nem, de mi rokonszenvet érzünk iránta, és előttünk
sok tekintetben kedves. Mert Ausztria az európai
egyensúly egyik támasza, s következőleg a
rend és béke garantiája. Ausztria az európai
gátok egyike!!!

Ez hát a ti vélekedéseitek! Értem tökéletesen. Ausz-
tria az európai súly egyénnek tehát egyik garantiája, Európa
gátja, és ezért olyan kedves előttetek.

De ugyan nem lennétek-e szívesek nekem megmon-
dani, hogy miféle veszedelemtől óvna meg ben-
neteket, s melyik hatalom ellen szolgálna gá-
tul? Ejnye, lapozzatok csak egy kissé ezen szép és dicső
császárság történelmi évkönyveiben, és nézzétek meg, mi-
féle szerepet játszott ősidőktől fogva? Hívjátok tanácsul sa-
ját politikai hagyományaitokat, hiszen ezekre a mint látszik
úgy is annyi súlyt fektettek; és ha a magos porta nem

látszik jelen állapotjában biztonságtokat fenyegetni, ha nem féltek persa háborútól, vagy chinai invasiótól Európába (iszonyú számuk miatt,) csak egy feleletet adhattok nekem, hogy: Ausztria legyen gátunk Oroszország ellen. Ez egészen megegyezik múltjával, folytatnia kell játékát, hogy a szerepnek ura maradjon, és ez tökéletesen igazolja vonzalmaitokat. De hát igazán hiszitek-e, hogy Oroszország erőlködnék annyira csak azért, hogy öntörekvéseinek gátot emeljen? Az orosz autokrat e szerint különös értéket tulajdoníthat az európai súlyegyennek, minthogy fennállását önkárára és önérdekei ellen bár, de mégis óhajtja, akarja! Önmaga ellen akar tehát vigyázni magára, mint lelkiismeretes keresztény akarja magától a kísértés daemonát távol tartani? Gátot emelni maga ellen, akadályokat szórni önszenvedélyének útjába, ily módon önmagát feláldozni, hogy a mások előnyének eszköze lehessen, hogy a mások aggodalmait szétűzze, és így szomszédját békében és szerencsében láthassa, mily magasztos erény!! Ex sokkal több a krisztus tanainál, ily valamit soha senki se látott! Az orosz önrulgó nem elégszik meg azzal, hogy felebarátját úgy szeresse, mint önmagát; nem ! felülmúlja önmagát, feláldozza, megsemmisíti magát! Valóban, ez több mint magasztos, ez annyi mint az önmegtágadásig üzni a felebaráti szeretetet, nem! ez az örültséggel határos.

Ha volna a ki higgyje! Tökéletesen igaz tehát, hogy azok, a kik ezen a téren kardoskodnak az orosz intervenció mellett nem veszik őszintébben a dolgot, mint azok a kik constitutionális szempontból védik.

Oroszországnak is van történelme; az a politika, melyet eddig oly ritka szilárdsággal követett, teljességgel azt hiteti el velünk, hogy ez marad politikája jövőre nézt is. –

Mért volna az orosz interventionál Magyarországon és Ausztriában más kimenetele, mint régebben Lengyelhonban,

Svédországban és újólaj a Dunafejedelemségekben Törökországgal szembe? Ha szemügyre vesszük a meghódított, feldarabolt és megsemmisített Lengyelhont, az ájuldozó Svédországot, Oláhország elnyomott részeit, melyek a legkegyetlenebb despotismus járma alatt nyögnek, vagy ha Törökországgali bánás-módját nézzük, és mindezt Miklós czár és eldődeinek eljárása következtében:, mi jogosit minket azon felvételre, hogy Oroszország politikája és elve oly rögtön megváltozott, és az intervenció következményei Ausztriára nézt szerencsésebbek lesznek?

Nem, nem azért interveniál Oroszország, hogy valamely constitutionális elvet fenntartson, hanem hogy a már meglévőt lerombolja, nem hogy Ausztriát megmentse, hanem hogy megadja neki a kegyelem tördőfés ét.

De mit szólunk az osztrák minisztériumról, mely elég vak, Oroszhontól segítséget kérni? Ez a cabinet, mely a leggyávább öngyilkosságot akarja elkövetni, megvetendőbb mint az a katona; ki félelmében az ellenség golyóitól átfúrja szívét, megfoghatatlanabb, mint az az eszelős, ki félelmében a párviadaltól agyába ólmot bocsájt! Ez a cabinet, miután elég vakmerő volt oly útra lépni, honnan nincs menekvés, a helyett hogy azon áthághatatlan akadályokat venné szemügyre, melyek körülötte feltornyosultak, a helyett, hogy az oly nyomorultan folytatott pályáról lelépne, a helyett hogy tévedéseiből kijózanodnék és a helyett hogy eszközöket keresne, melyekkel az általa okozott bajokon legalább résznyire segíthetne; annál marad, hogy a monarchiát jobb megölni, mint kormányozni; még becsülete árán sem ijed vissza magának idegen szuronyok segítségével pár nyugalmas napot szerezni, és előnyösebbnek tartja gyalázatába temetkezni, és az európai népek átkát magára vonni, elárulván hazáját, mint sem a megbánás árán megmentené.

Ily cselekedetet, eljárást megjelölni nincs kellő szavunk! –

Az orosz intervenció Ausztria érdekeinek egyáltalában kárára van, a közvélemény ellen harczol, (erről még a legreactionáriusabb sárgafekete lapok is tanúskodnak) Ausztria tudja, hogy ez az intervenció egészen tönkre leszi, és mégis Ausztria, azaz az osztrák kormány az, mely megfoghatatlan módon előidézi!

De hiszen, a mi létezik, annak szükségképen lehetségesnek is kell lennie, törekedjünk tehát e talányt megoldani. –

A kabinet, daczára annak, hogy a nemzetiségek védőjének hirdeti magát, azon nemzetek nagyobb részével, melyek az osztrák birodalmat alkotják, nyílt harczba keveredett; Prága, Bécs, Olaszhon, Lemberg, Magyarország, mint megannyi élő bizonyságok; daczára annak, hogy szabadelvűnek nyilatkozott, lassankint mind megsértette a sarkjogokat, melyeknek: sajtószabadság, egyesülési jog, személyes szabadság és nemzeti képviselőség; csaknem mindenütt visszavezette a kényszert a jog helyébe, a helyett, hogy mint kormányhoz illenék a rendet fenntartaná, néptévtani (dماغóg) és lázító propagandákat csinált, és a népcsoportulást nagy politikai eszközül használta fel; ritka kitartással és fondorkodással uszítá fel a legrombolóbb szenvedélyeket, igen, Magyar- és Erdélyországban az öldöklésig vitte a dolgot, csupán abból a célból, hogy szétzúzhassa azon gátokat, melyek határt szabtak szemtelen törekvéseinek; – míg tehát egyfelől elsajátítá a Metternich féle systéma leggyűlöttebb hagyományait, miről bizonyágot tehetnek az 1848-iki események, addig másfelől, birodalmi rendszabályok színe alatt, a birtokok és javalmak elkoboztatása által Olaszországban, a legszegyennélkül-valóbb dámadást követte el a tulajdonokon, és most ilyenemű újabb csínok elkövetésére tesz előkészületeket, Magyar- és Olaszországra szóló elkobzási-

kibocsátványai által. Alávaló, nem, esküszegő volt akkor, midőn a habsburg-lotharingi ház háromszázados esküjével biztosított magyar constitution megbuktatni törekedett, megszegte szavát akkor is, midőn visszavette az örökös tartományoknak 1848-ban Marcius havában tett ígéreteit, és ugyanazon év November havában egy új chartát octroyait, megszegte szavát még azután is, midőn még ezen octroyait charta érveiből is lealkudott, és végül egészen megszűntette. – Hűtelenül még tulajdon alapelveihez is, bámulatra méltó ingatagsággal, tekintet nélkül a nemzeti érdekekre és közvéleményre, a kormány hol centralizált, hol decentralizált és ezzel bizonyosságát adta határtalan gyöngeségének, és becsületérzése teljes hiányának, nem ijedvén vissza az árulás egy nemétől sem. – Gyűlöletessé tette magát a népek előtt, a birodalom nemzetiségeivel külön külön frigyét kötve, hogy később mind elnyomhassa őket. – Végül ő adta a halálos tördőfést a monarchiái elvnek. megsértvén egyik európai őskorona jogait.

Innen van már most, hogy e minisztériumnak, nem lévén életelve, szükségképen az ököljogra kell támaszkodnia, hogy kényszerüljön a félelem despoticus elvét a becsület monarchicus irányának fölébe helyezni.

S miután már egyszer ilyen térre lépett, a boszú géniusza így kiált feléje: „Előre, előre, te akartad, már most hát csak előre!” és örvényből örvénybe dobva, vak rohanását nem tudván csillapítani, görcsösen és hasztalanul vajúdik a kárhozat eme hatalomszava alatt: „Előre!”

Önerői már kimerültek, kénytelen tehát a cabinet, idegen szuronyokra támaszkodni. Miután már egyszer a mélység széléig hatolt, tovább is kell mennie, hogy szédítő ölébe rohanjon. Legyen aztán valaki, ki ezen embereknek tanácsolja, hogy megforduljanak, elvüket megváltoztassák, és hogy ezen az áron megmentsék a birodalmat; nem képesek többé erre. – Ezek a Stadionok, Schwarzenbergek stb.

vak önteltségükben csak önérdelkeikkel bajlódnak. Nem tudnak többé visszalépni, mert elkövetett hibáik bevallásának, systemájuk megváltoztatásának szükségképen elbocsájtásuk volna következménye, s politikai pályájukat örökre föl kellene adniok. –

Én azt hiszem, hogy ez a talány megfejtése: „Az önzőnek nincs hazája” vagy tán jobban mondva, hazája az egész világ, „ubi bene ibi patria”. Orosz-e vagy osztrák, mit bánják ők azt? Erről az oldalról hát nem számíthatok védelemre többé Oroszország ellen. Ha az orosz intervenciónak sikere van, Ausztria megszűnt hatalmas lenni! Ausztria csak névleg lesz császárság, melynek cabinetje titokban Szt. Pétervárról kapja újmutatásait, s a pétervári kormánytól vezetettve, az innen adott irányt követendi; egy császárság, mely 37 millió lelket számlál s egykoron vágytársa volt Oroszországnak, az Oroszok gyámsága alá süllyed; ez lesz elkerülhetlenül eredménye annak a szerencsétlen intervenciónak! Oroszország védelme és uralma egyértelmű; itt van Oláhország, bizony-ságot tehet róla.

És mi lesz aztán Törökországból? Európa tanúskodhatik azon politikáról, melyet Oroszország ellene követett. Azt hiszi tán valaki, hogy Oroszország ezentúl ildomosabban fog eljárni? – Úgy meglehetősen felhasználta az alkalmat, hogy az úgynevezett védelem ürügye alatt, a Dunafejedelemségekbe benyomuljon, hogy aztán úgy bánhassék vele, mint hódított országgal. Vájjon valószínű-e, hogy újra kiüríti, ha egyszer megszállotta Ausztriát? Es azon befolyás, melyet Törökország többi tartományaiban mindig megtartott, vájjon kevésbbé lesz-e veszedelmes, ha Oroszország, miután Ausztriát megmentette, azaz tökéletesen tönkre teendette, Törökországot még egyszer akkora erővel, melyet aztán ellensúlyozni nem lehet, támadja meg mindenfelől? S képesek lesznek-e Törökország protestatio!

és fegyverei őt diadalmenetében megakadályozni? És a porta keresztény alattvalói, kik úgy vallásuk, mint nemzetiségük fejében úgy is már orosz befolyás alatt állanak, de a melytől független szellemük és szabadságszeretetük miatt eddigelé megóvták magukat, Vajjon nem fogják-e magukat elragadtatni, ha minden támasztól megfosztva, Oroszországtól úgyszólván körülvéve, félelmeik- és reményeiknek tárgyát, jövő sorsuk egyetlen és korlátlan bíróját benne fogják föl- találni?

Igen, az már bizonyos, hogy ez az orosz inventió vagyis inkább invasió, nemsokára a török birodalom kétségtelen bukását és tökéletes megsemmisülését vonja maga után. Ha egyszer hatalmukba kerítették Ausztriát, birni fogják a Bosphort is, birni fogják Görögországot is. – De lehet-e ebben még kételkedni?

Es mi lesz azután Európából? Azután ... menthetlenül el van veszve.

Az orosz birodalom nagyobbodása mindig aggasztotta a tizennyolczadik század államférfiait, tekintetük mindig erre az oldalra volt irányozva. Azon politika, melyet Franciaország XIV. Lajos óta mind Lengyelország-, mind Törökországgal szembe követett, annak okos előrelátásáról tesz tanúságot. –

És aztán, mi volt a tizennyolczadik század Oroszországa, a maihoz képest? Ausztria akkor még tiszleletgerjesztő állásban, Törökország még hatalmas volt, Lengyelország még létezett. És azon érzetet, melyet Frankhon a lengyel szívekbe ültetni, mindig elég ügyes volt, lehet-e másképen megmagyarázni mint úgy, ha annak bámulandó elveit ismerjük a civilisatió kellékeire és garantiáira nézt? És nem akart-e maga Napoleon is egy független Lengyelországot visszaállítani, hogy Oroszország ellen gátot emeljen, s nem kegyelmezett-e meg Ausztriának ugyancsak ebből az okból? S nem ezért tarlá-e előnyösbnek elepedni egy szik-

lán, mint Törökországnak Oroszhon általi meghódításába, s ha mindjárt a félvilág uralkodója árán is, beleegyezni?

És most, midőn Oroszország Európára nézi hasonlíthatatlanul veszélyesebb, mint a milyen a Napoleon idejében volt, most, midőn kisebb utat kell tennie, hogy Európába beülhessen most, midőn Lengyelország már nincs többé, midőn Törökország határait már régen túllépte, most, midőn protektorátusát Ausztria fölibe is kii erjeszteni fenyegetődzik, honnan aztán Európát lesz megtámadandó; most tegyék-e össze államférfiaink kezeiket, mondván: „Ez minket nem érdekel, itt nincs nekünk semmi dolgunk!” Hogyan, senki se volna, ki ezt a zivatart, mely fejeinket fenyegeti, elűzze? Nincs senki, ki ennek az egész emberiséget fenyegető veszélynek elejét vegye? Nincs senki, sem a szt. Jamesi cabinetben, hol annyira aggódnak az európai súlyegyen miatt, sem a Napoleon nagy nevének varázsa alatt épült francia köztársaság kormányférfiai közt? Senki sincs?

Ez mégis sajátságos ellentét volna két egymáshoz oly közel jutott korszak között!

Röpiratom első részének fogalmazása oltá, mely az orosz interventional szólott, körülbelül több hét eltelt már, az események követték a magok útjokat. Az orosz hadoszlopok már eddigelé határaink körül mozognak. Miklós czár manifesztuma megjelent; a harczok istenét és a hadcsapatok urát hívja fel, hogy minket megsemmisítsen. – „Csak az isten legyen velünk,” úgy mond, „asztán erősen meg vagyok győződve, hogy senki se állhat ellenünk. Alattvalóim mind így éreznek. Minden muszka osztozik e reményben, és Oroszország szent küldetésének eleget teend.” – Ferencz József proclamatiója is megjelent. „Egészen kívánsága szerint történik, és teljes egyetértésével, ha az orosz csapatok bevonulnak Magyarországra, hogy minél gyorsabban s minden rendelkezése alatt álló eszközzel véget vessen azon háborúnak, mely téréin dühöng. „Ne tekintsétek őket úgy, mint hazátok elleneit, kiált föl Ferencz József császár, hanem mint királyotok barátait, kik öt azon terv kivitelében segítik elő, mely szerint Magyarországot a járom alól fel akarom szabadítani, mit reá forrongó alattvalóim s az idegenek tettek.” stb. Ezzel halálos ítéletünk ki van mondva.

Minthogy nemzetem nevében a czivilizált népekhez fordulok, nem kísértem meg azon fővadás részletezésébe ereszkedni, melyeket ellenünk felhoznak. – Nem számlálom én nektek elő azt a sok esküt, melyet a magyar constitutióra letettek, melyet a Habsburg-lotharingi ház tett le, melyet

ugyanazon Habsburg-lotharingi ház egyik sarja most meg akar dönteni. Nem szólok én nektek Magyarország történeti jogairól, sem egész és teljes függetlenségéről, melyek a Habsburg-lotharingi ház legformálisabb ígéretei és legszigorúbb eskütételei által szentesítettek, és a melyeket most egy habsburgi büntetlenül vél megsérthetni, csak azért, mert isteni jogára támaszkodik. A történelem fog bíraskodni fölöttünk, fölöttünk: forrongó alattvalók felett, kik az eskük sérthetlenségében hinni merészkedtünk, kik elég vakmerők valánk, hazánk és törvényeink mellett fegyvert ragadni, és ezen loyális császár fölött, ki esküszegéssel kezdé, és idegen szuronyok behozatalával végzi.

Oh! igen jól tudom én azt, hogy nem élünk többé a lovagiasság korában, és hogy a népeknek kisebb gondjuk is nagyobb annál, mint sem a jogtalanság eltörlésének hálátlan munkájához fognának. – Nem hivatkozom tehát sem az igazságra, sem az emberek nagylelkűségére, sem azon nemzet sorsa iránti rokonszenvre, mely annyi próbáját adta valóban magasztos önfeláldozásának, erejének és hősiességének. Még ezt a háborút sem írom le, melyet számunkra Ausztria előkészít, ezt a reánk nézve oly dicsőséges, az osztrák camarillára nézt oly gyalázatos harczot.

Sokkal inkább el vannak most az európai népek magokkal telve, mintsem különös érdekekkel viseltethetnének a külföld irányában. Jól tudom, hogy mostanság az embernek nagylelkűsége sincs ideje. –

Egy manifestumban, melyet a magyar kormány nevében bocsájtottam közre, így szólék: „Erezzük, hogy a világ egy része előtt mi a szabadság védői vagyunk, és hogy minden nemesnek és nagylelkűnek kellene soraink közt harczolni. Történetünk tanít, hogy elődeink egykor mennyi vért ontottak Európa üdvéért. Ily áldozatokra megint készek vagyunk, büszkék arra, hogy hazánkat, ma úgy mint ezelőtt, a civilizációnak, még szenvedéseivel is használni láthatjuk. Bízva

ügyünk szentségébe, a harcot elfogadjuk, melyet nekünk izennek, és a melyet nem mi idéztünk elő. A gondviselés bíráskodik a diadal felett.” (Magyarország a civilizált népekhez.)

Mindezt még ma is állítom. Nem akarom egy dicsőséges nemzet heroismusát, melyhez tartozhatni büszke vagyok, túlszíneznem, hogy talán ezzel Franciaországot arra indítsam, miszerint oly érdekekkel foglalkozzék, melyek úgy előtte, mint az egész emberiség előtt ismeretlenek. Ha úgy akarja a végzet, hogy ez a nemzet az idegen egyesült fegyverek súlya alatt összeroskadjon, oh! bizonyára keserű könnyeket fogok sírni, és ennek a nemzetnek a temetője lesz az én temetőm is, de szánakozástokra soha sem fogok számot tartani! Nem, ne bajlódjatok velünk! Csak magatokról, egyedül csak magatokról gondoskodjatok. És ha Európa másik végén, 400 mértföldnyire Franciaországtól, csak egy nemzet megyn tönkre, egy nemzet, melynek ügye egyáltalában nem fér össze a civilizációval, úgy sajnálkozzatok rajta, ha megérdemli, és hagyjátok meghalni. De ha igaz, hogy ezzel a nemzettel egyszersmind valamely nagy elv fennállása van veszélyeztetve, és hogy ez az elv, melynek véle együtt kellene megbuknia, Európa biztonságának és a civilizációnak egyik kezessége, oh! úgy siessetek segítségére, támogassátok, mert ezzel a segélylyel, ezzel a támogatással magatoknak tartoztok. „Oroszország eleget teend szent küldetésének” mondja Miklós cár. Szent küldetés! Hadd lássuk miben áll ez a szent küldetés? – „Európából vagy köztársaság vagy kozákbirodalom lesz” monda nagy Napoleon, és az nagyon is valószínű, miszerint a kozákok küldetése nem alkalmas arra, hogy köztársaságokat alapítson.

Olvassátok csak el a nagy Péter végrendeletét, talán megkapjátok benne a talány kulcsát, ennek a kozák-küldetésnek az értelmét.

„Mi I. Péter, a szent és oszthatatlan háromság nevében

rendeljük utódinknak stb. stb. Az a nagy isten, kinek léte-
 lünket és koronánkat köszönjük, ki bölcsességével minket
 mindig megáldott, s isteni segítségével föntartott, megengedi,
 hogy az orosz népet jövőre, az Európa fölötti uralomra egye-
 dül hivatottnak tekintsem. Az európai nemzetek sora, vagy
 azoknak legalább is nagyobbbrésze, már megőszült stb. stb. S
 tehát valamely ifjú új nép, fölöttük könnyen és kétségkívül
 győzedelmeskedhetik, ha növekedésének egész erejével ren-
 delkezhetik. . . . Úgy találtam Oroszországot mint egy pa-
 takot, és úgy hagyom el, mint egy folyót; utódaim tengerré
 növelik, melynek rendeltelése lesz, az elszegényedett Európát
 megtermékenyíteni, és hullámai elárasztanak valamennyi gá-
 tot, minőket talán elgyengült kezek fognak ellene emelni, ha
 csak utódaim elég ügyesek lesznek folyásának kellő irányt
 adni stb. stb. . . . Így lehet és Így kell Európát igába ejteni.”
 A felfödözés magasztos, nemde? De hiszen, fogná
 valaki mondani, csak nagyobbodási- és hódítási tervekből áll
 az egész küldetés eszerint: minő joggal tekinti és jelöli tehát
 szentnek? Mindenek előtt, mert közvetlenül maga az isten
 sugalta nagy Péternek, és aztán .... legyen szabad ez al-
 kalommal egy igen hiteles okiratot, egy memorandumot visz-
 szaadnom, melyet Miklós czárnak a februariusi forradalom
 oltá nyújtott át egy orosz, a külügyminisztériumnak egy ma-
 gas állású hivatalnoka, egy memorandumot, melyet Miklós
 czár nagyon kegyesen fogadott, s melyet cabinetje legmeghit-
 tebbeinek személyesen tudtul adott. A memorandum ily című
 munkában jelent meg: „Oroszország politikája, befolyásának
 eszközei, pártvonzalom nélkül előadva P. di B. (Pozzo di
 Borgo. a ford.) által.” E miiből csak *i* 2 példányt nyomattak.
 „Csak hogy felfoghassa az ember, hogy miért van je-
 lenleg Európa válság alatt, úgy mond ez az emlékirat, min-
 denek előtt azt kell világosan megérteni: hogy Európában
 már régolta csak két valóságos hatalom létezik, a forradalom
 és Muszkaország.

Ez a két hatalom már most egymással szemközt áll, és lalán már holnap megkezdí az ütközetet. E kettő között sem alku, sem egyezkedés nem lehetséges. Az egyik élete a másik halálát föltételezi. Ezen harc kimenetelétől, mely a legnagyobb a világon eddig vívottak között, függ az emberiség politikai és vallási jövője századokon át.

Oroszország mindenek előtt keresztény birodalom; az orosz nép keresztény, nem csak igazhitűsége folytán, hanem még valami más miatt is, a mi sokkal bensőbb viszonyban áll vele mint a hit: tudni illik az önkéntes lemondás és önkéntes áldozatkészség adománya miatt, a mi erkölcsi természetének tulajdonképeni alapja. A forradalom mindenekelőtt keresztényellenes, a keresztény-ellenes szellem a forradalom lelke; ez az ő tulajdonképeni és tulajdon jelleme. Modora, jelszavai, melyeket szükségből lassanként felvett s minden a mi erőszak és bűn, csak esetleg járultak hozzá. De a mi nem esetleg, az azon keresztényellenes elv, mely lelket önt belé. Es ez, az az elv egyszersmind, melynek, meg kell vallanunk irtóztató erejét köszöni. A ki ezt nem érti, az az utolsó hatvan év játékát, mit a világ nyújtott, vakon nézte.

1789 oltá, és minden változatában, a forradalom hü maradt természetéhez, és fennállása oltá talán soha sem volt keresztényellenesebb, mint épen jelenleg, midőn a kereszténység elvét, „testvériség” fogadta jelszavául. Csaknem bizonyosan lehet ebből már közeli halálára következtetni. És valóban, ha az ember hallja azon naiv istentkáromló beszédek, melyek a jelen kor hivatalos nyelvét képezik, ki nem hiszi még el, hogy a francia köztársaság csak azért született, hogy az evangélium valamely törvényét teljesítse?

Az evangéliumi törvény ezen teljesítése az, mely ünnepelesen azt tűzte ki feladatául: hogy a forradalom teremtette-hatalmakat, persze oly módosításokkal, minőket a forradalom magának fentart, biztosítsa. Azt hiszi, hogy a humanitás és lemondás szellemét, mely a kereszténység alapját teszi, a gőg és önmegelegetés szellemével kárpótolhatja; a

szabad és önkéntes helyébe, erőszakolt jótéteményt, az isten nevében hirdetett és elfogadott helyébe, souveraine népek által kizsarolt testvériséget akar hozni. Ezen kis különbségeket kivéve, valóban úgy néz ki birodalma, mintha csak a Krisztusé volna. De senki se vezettesse magát tévútra azon megvetendő jóakarattal, mellyel ezen új hatalmasságot a katolikus egyházat elhalmozták, azon papjaikkal együtt, kik nem elégedve meg azzal, hogy mindezt el kell tűrniök, még készpénz gyanánt tekintik és fogadják el; kik, hogy a forradalom veszélyeit eltávolítsák, féktelenségeit dicsóítik, és a kik, a nélkül hogy hinnék, hazugságaihoz csatlakoznak. Ha hasonló eljárást számításból követnének, úgy még ez a számítás is apostasis volna, de annál nagyobb lesz az által, hogy ez a cselekvésmód igen gyakran a meggyőződés következménye. És mégis, a mint könnyen előre látható, az üldözésben nem lesz hiány, és azon a napon, melyen a katolikus egyház kötelességének tartandja ellenszegülni, fogja csak átlátni, hogy már késő, és hogy számára nincs egyéb hátra, mint egy új martírság. Bízatok csak a forradalomban, mely mindenben magához hú és végéig következetes marad.

A februáriusi napok exploziójának volt annyi haszna, hogy a csalódások egész raját, melyekkel az igazságot szerették volna felálarcozni, kiirtotta. Még a kevésbbé okos embernek is át kellett végre látnia, hogy harmincz év óta Európa történelme nem volt egyéb, hosszú mystificationál. És, valóban, mily élénk világosságban nem tűnik elénk ez az egész múlt, mely csak a hátunk megett van, és tőlünk mégis oly távol esik már? Ki ne látná p. o. már ma át, hogy mennyi nevetséges önhittség rejlett századunknak úgynevezett bölcseségében, mely megfoghatatlan öncsalódással, azzal ámította magát, hogy sikerült a forradalomnak a constitutió-nálismus gúnyszülöttje által szelídebbé tétele, és hogy irtóztató energiáját a törvényesség üres formája által békóba szorította? Ki tudna még a történetek után kételkedni abban, hogy

azon percztől fogva, melyben a forradalmi elv egyszer a nép-nél vérré vált, mindezen eszközök, mindezen egyezkedési formák csak altatók, melyek bár képesek a beteget rövid időre elszenderíteni, de soha sem gátolják a kórságot folyásában? Innen van hogy a forradalom, miután a restauratiót, Franciaország tekintélyének ezen utolsó, általa gyűlölt romjait szétzúzta, hatalmát, melyet 1830-ban ő alapított és fogadott el, hogy Franciaországot Európával kibékítse, sem tudta jobban eltérni, mint a másikat; lerontotta ugyanazon a napon, melyen ez a halalom a helyett, hogy szolgálalába állna, fölötté uralkodni törekedett.

Legyen szabad ez alkalommal egy észrevételt tennem. Honnan van, hogy Európa minden souverainje s az aligmult idő államfiai között csak egyetlenben egy találkozott, ki min-gy árt kezdetben fölismerte az 1830-diki nagy csalódást és reá figyelmeztetett is, ki azóta egyedül Európában, talán egyedül egész környezetében nem akarta magát általa tév-útra vezetetni? Ez onnan van, mert szerencsére Orosz-ország trónján oly egyeduralkodó ült, kiben az orosz gon-dolat vérré vált, és mert a világ jelen állásánál, csak ez az orosz gondolat fekszik eléggé a forradalom hatáskörén kívül, hogy józan ítéletet mondhasson a fölött, a mi ottan történik. A mit a czár 1830. előrelátott, a forradalom nem so-káig késett, hogy pontról pontra megtestesítse. Minden en-gedményt, az alapelvek megannyi áldozatát, melyeket a mo-narchikus Európa a júliusi alkotmánynak adott, hogy a sta-tus quo-nak legalább a színét' megtartsa, mind hatalmába ke-rítette a forradalom, hogy előnyére fölhasználja, és hogy vé-gül azt a rombolást véghez vigye, melyhez régóta elő-készült.

Bizonyosan Németország az az ország, melyben legin-kább csalatkoztak az emberek. Azt hitték, hogy a rend or-szága, mert csöndes volt, és teljességgel nem akarták látni azt a rémítő anarchiát, mely ottan dühöngött, s az értelmiséget letiprotta. Ez a hatvan évig tartó romboló bölcselkedés meg-

szüntette ottan a keresztény vallást, és ez a tökéletes hiteljenség szülte leginkább a forradalmi érzelmek legkitűnőbbikét, a szellem büszkeségét; s most ott állunk, hogy jelenleg talán sehol sem mélyebb és gennyesebb a század sebe, mint Németországban. Ebből a legtermészetesebben az következett, hogy Németország, minél forradalmiasabb úton haladott, annál inkább nőtt Oroszország ellen táplált gyűlölete. A forradalmias Németország mindazon jótéteményekért, melyekben Oroszország részesítette, csak a legkérlelhetlenebb gyűlölettel tudott fizetni. Ebben a perczen a gyűlölet paroxizmusa, a mint látszik, elérte tetőpontját, mert nem csak hogy minden józanságot elfojtott bennök, hanem még az önfenntartás érzete fölött is győzedelmeskedett.

Ha ily szomorú gyűlölet egyebet is költhetne föl mint szánalmat, Oroszország már eléggé meg lett volna boszulva azon színdarabbal, melyet Németországnak a februáriusi forradalom folytán el kellett játszania a világ előtt. Ez talán a történelemben még elő nem fordult tény, hogy egy egész nép épen abban a perczen majmoljon egy másikat, midőn ez a legféktelenebb erőszakoskodásokon kapkod. Hogy ezen nyilvánosan árulói mozgalmakat menthesse, melyek Németországban minden politikai rendet leromboltak, de sőt még szociális viszonyait is felosztatni fenyegetődznek, ne mondja senki se, hogy kezdetben őszinte, közhelyesléssel találkozó érzelmekből folytak ki; mert mindenkinek át kell látnia, a ki még hisz látérzékeinek, hogy Németország azon az úton, a melyen most halad, soha sem fogja az egység problémáját megoldani, de inkább a meglévőt is szétdarabolja, közeledvén valamely nagy és soha helyre nem hozható catastropha felé.

Úgy van, bizonyos hogy nem sokára elismerik, miszerint Németországnak egy úton lehetséges egysége, oly egység mely történetének meg felei, oly egység, mely komoly és praktice is kivihető, szétszakíthatlan kötelékekkel

van épen azon political elvhez kapcsolva, melyet csak az imént vetettek el.

Ha Németország az utóbbi 33 év alatt, melyek történelmének talán legszerencsésebb szakát képezik, politico-hierarchiai testületet alkot, mely kellőleg ellátva és minden felé szabályos módon, cselekvőleg hatott volna, ugyan miképpen juthatott volna ilyen eredményhez? Az igaz, hogy ez csak Németország két nagy hatalmasságának őszinte közmegegyezése folytán lett volna elérhető, kik azon két elv képét viselik, melyek az országot három század óta porlik egymástól. De azt hiszi-e valaki, hogy ezen kölcsönös megegyezés oly lassú megállapítása, oly bajos megtartása, elhúzódott volna eddig is, ha Ausztria úgy, mint Poroszország, nem ragaszkodtak volna annyira a nagy Franciaországhoz, és ha nem támaszkodtak volna annyira reá. Ez azon political combinatió, mely képes lett volna Németország egységi törekvéseit valósítani, és a mely ezt a 33 évi fegyverszünetet adta néki, melyet most ő maga szüntetett meg. Nincs gyűlölet, nincs hazugság, mely képes volna e tényállást eltagadni. Csak örültségében törhette meg Németország azt a szövetséget, mely tőle nem kívánt áldozatokat, és a mely nemzeti függetlenségét biztosította és védelmezte, hanem ezáltal egyszersmind minden tartós alaptól megfosztotta magát. Valóban úgy látszik, hogy arról egészen megfeledkeztek, hogy mialatt a régi hatalmakat meggyöngíték vagy szétrombolák, hogy mialatt az ország minden political rendjét fenekestől felfordították, egyúttal a legszonyúbb zavart költék fel, Németország jövőjének élet-halál kérdését, egyszóval a fajok harczát idézték elő. Itt fogja a forradalmias Németország nemsokára kapni legjellemzőbb és legszigorúbb leczkéit, melyek annál keserűbbek lesznek, mivel hozzá közel fogják felolvasni. Elfeledték, hogy még Németország szívében is van Csehország, és

hogy ez a Németország, melynek egységéről álmadoznak, szláv országokkal van körülveve, melyeknek 6 vagy 7 milliónyi népe előtt, Németország, századok és generációk során keresztül, soha sem szűnt meg külföld lenni, s a melyek Németországot mindig ellenségüknek fogják tekinteni. Nincs itt szó egy néhány prágai tudós irodalmi hazafiságáról, bár mennyire tisztelendő egyébiránt ez is: mert ezen férfiak országuk ügyén sokat segítettek, hanem Csehország életét nem ott kell keresni. Valamely nép élete sohasem a számára nyomtatott könyvekben keresendő, mert hiszen ekkor a német nép volna a legéletrevalóbb, valamely nép élete ösztöneiben és hitében keresendő és meg kell vallanunk, hogy a könyvek sokkal alkalmasabbak elpuhítására és gyöngítésére, mint föléléstésére és életben tartására. Mindaz tehát, a mit Csehország valóságos nemzeti-létéből megtartott, huszita hagyományaiban öszpontosul az elnyomott szláv nemzetiségek ezen még új élő protestációjában, mely egyaránt védi a római egyház megtámadásai, és Németország uralma ellen. Ez az a kötelék, mely őket a múlt harczaihoz és dicsőségéhez köti, és ez egyszersmind azon láncz, mely Csehország férfiai még egykoron keleti testvéreikhez csatolandja.

Nem lehet e pontra elég súlyt fektetni, mert főleg e rokonszenvező visszaemlékezések a keleti egyházra, ez a mindig megújuló megtérés a régi hithez, a husszitismushoz, mely a maga idejében csak tökéletlen és gyenge kifejezést nyert, képezik a legmélyebb különbséget Lengyel- és Csehország között, Csehország között, mely csak kényszerültségből, és akaratlanul túrte el az éjszaki egyházközségek jármát, és a pártnézetből katholicus Lengyelország között, mely éjszakknak mindig pártkörtese, s az övéinek mindig árulója volt.

Mit fog tehát Csehország az öt környező népekkel, Tót- és Morvaországgal, azaz: hét vagy nyolcz millió emberrel együtt ugyanazon egy fajból cselekedni, kik csaknem

mind egy nyelven beszélnek? Talán azután fog törekedni, hogy független módon constituálja magát, avagy talán beleegyezik abba, hogy azon összealkotandó német egységbe lépjen, a mi sohasem lesz egyéb, mint a zűrzavar egysége? Csehország, daczára a fölötte még ma is uralgó elveknek, és a talán holnap rajta zsarnokoskodó intézve nyéknek, kényszerülni fog hozzánk csatlakozni. Szükségtelen felidéz-nünk, mit ezen ország legnépszerűbb embere Prágában 1841-ben mondott: „Csehország, monda Hanka, nem lesz addig önmagának ura, míg Oroszország egykoron Galicziának nem jut megint birtokába. –

Egyáltalában figyelemre méltó, hogy Oroszország, az orosz név dicsősége és jövője, mindig mily kitartó és szívíós kegyben részesült a prágai nemzetpártiaknál, még akkor is, midőn hű szövetségesünk, Németország, igaz ugyan hogy több önzéstelenséggel mint ildommal, a lengyel emigráció köpenyeg-fordítójává süllyedt, hogy egész Európa közvéle-ményét ellenünk uszítsa. Minden muszka tanúságot tehet róla, ki az utolsó évek folytán Prágában volt, hogy ottan nem veinek egyebet nemzetünk szemére, mint azt, hogy Csehország nemzeties vonzalmait igen lágymelegen és tartózkodás-sal fogadjuk. Oroszország legmegrögzöttebb el-lenei mindig a legtöbb eredménnyel munkál-tak közre nagysága gyarapodására. A gond-viselés ezen törvénye most új ellent szerzett számára, mely bizonyosan nagy szerepet fog játszani jövője határozataiban, s mely nem kis mértékben fogja teljesítésüket gyorsítani. Ez az ellenség Magyarország, a magyar Magyarországot értem. Oroszországot minden ellene között, ez gyűlöli ta-tán legdühösebben. A magyar nép, melynek jellemében a legkülönszerűbb összeállítás következtében, valamely ázsiai tömeg vérengzősége és a forradalom buzgalma párosul, és kikiről, valamint a törökökről joggal lehetne

mondani, hogy csak lézengnek Európa körül, egészen szláv népfajoktól van körülvéve, a kiket hasonlóképen gyűlöl. Azoknak személyes ellensége, s százados mozgalom és békétlenség után is még mindig közöttük van. Mindezen népek, melyek körülveszik, Szerbek, Horvátok, Tótok, Erdélyországiak s a Kárpáthok orosz lakói megannyi szeme azon láncznak, melyről azt hívé, hogy örökre szétzúzta. És most egy kezét vesz észre maga fölött, a mely ha úgy tetszik újra összefűzheti e gyűrűket, és a lánczot kívánsága és akaratja szerint vonhatja szűkebbre. Innen ered ösztönszerű gyűlölete Oroszország ellen.

Másfelől ezen párt vezetői komolyan hiszik, a mint a külföld journalismusa erősíti, hogy a magyar népnek nagy missiója van keleten, hogy egy szóval ő egyedül képes, Oroszország sorsát sachba tartani.

Az egész katonai-örvidéken, mely három negyednyire Szerbektől áll, még osztrák utazók állítása szerint sem létezik paraszt kunyhó, hol az osztrák császár képe mellett ne lenne még egy más uralkodó képe is látható, kit ezen hü nemzetek nem akarnak megszünni egyedül törvényesnek tekinteni. És végül, minek hallgassuk el? Több mint valószínűtlen, hogy a földrengés ezen rohama, mely éjszaktól legutolsó várerődjéig megrázkódtatá, kelet küszöbén elveszténé hatását; és miként volna az lehetséges, hogy ezen irtóháborúban ezen isten ellen vétő kereszties hadjáratban, melyet a forradalom, Európa éjszaki részének három negyednyire uralgója, Oroszország ellen előkészít, miként volna lehetséges, hogy a keresztény kelet, a szláv és orthodox kelet, melynek léte a mienkkel felbonthatlanul van összeforrasztva, kedvet ne érezzen, e harcban velünk együtt résztvenni? Sőt a mi több, nem ő fogja-e a harcot megkezdeni? Annál inkább, minthogy mind ezen már most is munkás propagandák, katolikus, forradalmi propagandák, melyek bár egymás ellen küzdenek, de az Oroszország ellen táplált gyűlölet közös

érzelmében egyesülnek, most még több buzgalommal fogják munkájukat folytatni, mint valaha. Abban akár ki is bizonyos lehet, miszerint semmitől sem fognak visszajedni, hogy céljukat elérhessék. Nagy ég! mi lenne mindezen velünk rokon keresztény népségekből, ha ezen aljas befolyásoknak mindenfelől kitéve, a mint már szinte most is vannak, elhagyná őket ilyen pillanatban az az egyetlenben egy tekintély, kihez imájukban fohászkodnak! Egy szóval, milyen zavarba ejtené ezen keleti országokat a forradalom harcza, ha kelet törvényes fejedelme, orthodox császárja, még tovább is késnék közöttük megjelenni!

Nem, ez lehetetlen . . . Ezredéves sejtelmek nem csalnak. Oroszország, a hitnek ez a birodalma, nem fogja ezen legfontosabb mozzanatában elveszteni önbizalmát, nem fog szerencsájének nagyságától elirtózni, és nem fog küldetésének beteljesedésekor visszalépni.

És mikor volt még ez a küldetés oly világos és szemmel fogható mint most? Csaknem mondani lehetne, hogy maga az isten véste föl szikrázó betűkkel ezen fürgetegek és zivatarok fekete egére.

Éjszak oda lesz! Minden összeomlik, minden a közpusztulás mélységébe zuhan: Nagy Károly Európája úgy mint az 1815-iki szerződésé, a római pápaság úgy mint éjszak királyságai, a katolicismus úgy mint a protestantismus; a vallás ügyis már rég kiveszett, az okosság oktalansággá változott, rend már nem lehet, szabadság nem lehet, és ezeknek önkezei által összehordott romjain látandjuk a civilisatiót végvonaglásáiban, a mint lelkét kiadja!!

És ha ezen közös, rettentő hajótörés közepette ezen borzasztó császárságot látjuk szent bárkaként kitűnni, ki kételkedhetik még küldetésében? I l l e n é k - e , hogy mi, kik g y e r -

mekei vagyunk, kislelkűek- és hitetleneknek látszassunk?”

Ez a tökéletesen auihenticus okirat annyiban nagyfontosságú, a mennyiben minket képessé teszi, Oroszország úgynevezett szent küldetését a maga valóságában és terjedelmében megismerni; és ezt a P. di B. dicső okadatolásai daczára, ki hogy a világ előtt bebizonyíthassa, miszerint az orosz autokrát politikája mindig ugyanaz marad, a mi volt, (t. i. a mérsékleté és az ildomé) tisztán személyes érzelmekre hivatkozik, melyeket Miklós czár az orosz eszmék magasztos testesítése által soha sem szűnt meg benne felköltetni; hivatkozik továbbá azon őszinte ragaszkodás próbáira, melyet e testesítésnek köszönhet, és azután újból, mit én tudom? miféle bizonyágaira azon magasztos tiszteletnek, melylyel P. di B. azokat megjutalmazza. Világos, hogy ezen okirat, melyet Miklós czárnak magos hivatalnokai és kegyenczei egyike nyújtott át, tökéletesen kifejezi Oroszország eszméit, melyeket mind a czár, mind kormánya egész terjedelmükben elfogadtak. A mód, mellyel elfogadták, és hogy miként siettek, a czár engedelmével, az udvar bizalmasainak tudtul adni, ez a félnyilvánosság maga, melynek szánva volt, mint megannyi tanúbizonyágai a sz. pétervári cabinet nézeteinek és érzelmeinek e tekintetben. – „*Nem* kell elfeledni, úgymond P. di B., hogy az utolsó helyzetben, minden fölött egy akarat, egy vasakarat rendelkezik visszavonhatlanul.” – Ez a vasakarat tehát bizonyosan talált volna módot, oly irat lefoglalására, mely nem találkozik helyeslésével.

Láthatni tehát a czélt a hová törekednek! A világ két részre van felosztva. „Csak két hatalom van tulajdonképen Európában, a forradalom és Oroszországa; tehát minden a mi nem Muszkaország, forradalom. „Oroszország mindenekfelett keresztény birodalom, a forradalom mindenek felett keresztényellenes.” Tehát minden, a mi nem Muszkaország, forradalom, s következőleg, minden a mi nem Musz-

kaország, keresztényellenes és vétkes, és minthogy az okirat szerint „ekét elv között középút nincs, mint-hogy az egyik fennmaradása, a másik halálát föltételezi”, tehát Oroszország élete mindannak halála a mi nem Oroszország, s következőleg Oroszország élete egész Európa intézvényeinek halála. és még hiheti valaki, hogy Muszkaország feltette magában, Franciaországot meg nem támadni? Azt véli-e valaki, hogy Oroszország Európa többi constitutionális államáról, milyenek Angolország, Belgium, Hollandia, Spanyolország, Portugália, Svéd- és Dánországok, jobban, kibékítőbben gondolkozik? De hiszen elég világosan szól a memoire: „Egy constitutió sem egyéb, mint a családokozások zöme, Európa történelme 30 év óta csak egy hosszú mystificatió, és valami nevetséges önhittség, a forradalmat a constitutionalismus gúnyszülöttje által szelidíteni akarni.”

Orosz elv szerint tehát, minden a mi nem absolutismus, forradalom. Oroszország következetes marad, és előre látható tehát, hogy mit várhatnak a constitutionális államok. És Ausztria. „Csehország, úgy mond a memoire, sohasem lesz előbb a magáé, míg Galiczia nem lesz megint Oroszország birtokában”, Oroszország tehát arra számít, hogy Galicziát újból megszerezze, és aztán Csehországot is függetleníteni akarja? Mindenki értheti, hogy mit akar ez jelenteni, valamint a memoirenak a katonai határőrvidéket illető része. „A törvényes souverain Oroszország orthodox császára, az egyetlen tekintély, melyhez imáiban fohászkodik.” Megint ő! Miklós czár tehát már is császáruk; még több, istenük!

Ha ezek voltak Oroszország tervei és eszméi, még mielőtt létre jött az invázió Ausztriában, hát még most, az invázió után, mi lesz Ausztriából? És mit mondjon az ember Oroszország ajánlatairól Német- és Magyarországra nézt? De álljunk meg, a memoire azon helyei, melyek e két or-

szagra vonatkoznak nem érdemlik meg, hogy az ember hosszabban időzzön mellettük!

Nem akarom itt egyébiránt az orosz eszméket taglalni, melyek mindenesetre bő anyagot szolgáltatnának a vitatkozásra. Tűzbe sem akarok jönni annyi neveltséges, maga magát megczáfoló igény miatt, milyenek p. o. az orosz birodalom állítólagos szentsége, és hódítási-, betörési- és világuralmi alapeszméi. Valóban nem volna bajos fölemlíteni hogy, ha létezik is Oroszországban keresztény elv, az elnyomás állapotjában van; és ha van pálmára joga., ez bizonyosan csak a vértanúé lehet, mert meg van semmisítve, le van igázva, az uralkodó egészen keresztényellenes elv által, a gőg, a gyűlölet, a türelmetlenség elve által; a legszentebb jogok folytonos lábbal tapodásának elve által; minden szellemi függetlenség kiirtásának kegyetlen elve által; ezen önző és aljas elv által, ha csakugyan volt valami fogalma ott még az aljasságnak, a mely páratlan az emberek történelmében, az emberek megvetésére, a vagyon és család folytonos megtámadásaira nézt. Lengyel-, Svédország, a Dunafejedelemségek, sőt Oroszország is tanúskodhatnak erről. Csak Szibéria felé kell nézni! Alig hiszem, hogy ezt a végett népesítették volna meg, hogy a Jézus Christusnak szolgáljanak vele.

Hanem csupán csak azt az egyet szeretném bebizonyítani: hogy Oroszországnak úgynevezett szent küldetése nem egyéb, mint kereszties háború a civilizáció ellen. Nézzétek csak, hogy miként kezdi! A bécsi és berlini udvarok szellemét már szintúgy kezébe tartja, ő az irányadójuk, és már úgyszólván nézeteihez képest át is idomította őket. Ez a szerencsétlen fiatal cs . . . r, mialatt egész Európa előtt saját alattvalói ellenségének, s az idegen szövetségesének hirdeti magát, azon idegen szövetségesének, ki államait megtámadja: nem sejti, hogy ezzel önbukását kiáltja ki, és hogy azon percztől fogva melyben a kozákok csordáit saját népei függetlenségi szellemének letiprására behívta, meg-

szűnt független fejedelem lenni, és már most csak Miklós czár satrapájának tekinthető. Lássátok ez az orosz machinatiók eredménye! És nemcsak Ausztria egyedül, egész Németország meg van ingatva. Poroszország a német constitutete ellenének nyilvánítja magát, és fölfegyverkezik, hogy azon központi erőt, melynek még nem sokkal ezelőtt egyik legbuzgóbb szolgálja volt, megtörje. Kitűzte a polgárháború lobogóját. Lehet-e mindebben rá nem ismerni az orosz gondoskodás ujjára? Igen, Miklós czár követi kitűzött célját: tanúskodnak erről Ausztria, Németország. Egy egészen új szent szövetség képződött, az emberiségre sokkal rémítőbb az elsőnél. Az első csak a népek szabadságát fenyegette, de ez, mely egészen a kozákok értelmében van újra szereve, a barbár századok éjjelébe törekszik visszahatolni. Nincs több veszteni való idő, az elhatározás órája közeleg, és Napoleon jóslata beteljesül. A czár azt mondja, hogy az orosz név becsületét, és határai sérthetlenségét akarja megvédeni. De ha Lengyelország még fennállana, Vajjon Oroszország Magyarországgal volna most határos? Nem Oroszország közeledett felénk? És ha Ausztria meggyengítve, Németország lenyűgözve léssen, hol lesznek akkor Oroszország határai? És ti azt hiszitek talán, hogy Oroszország diadalmentében megáll? Nem! erre Oroszország felel. Elkerülhetlen irtó háború van kilátásban a két ellenséges elv között. Csak arról van már szó, hogy miként kellene a siker minél nagyobb valószínűségével hozzá fogni. Az absolutismus pártja az orosz lobogó alá gyűlt, és sokkal fenyegetőbb állást foglal el, mint valaha elfoglalt.

Ha a szabadság-pártiak között tovább is egyenetlenkedés uralkodik, ha a civilisatio erőit úgy elforgácsolják ezentúl is mint most, úgy Európa oda van: Oroszország szent küldetését betölti. Nincs most többé szó pártharczról. Az emberiség az austerliczi, vagy Waterlooi ütközet előestéjén van. Epen most olvastam el egy furcsa művet, mely az enyémhez hasonló tárgyról értekezik – „Les guerres idioms et des

Nationalities par P. de Bourgoing. Paris 1849. – Ne várjanak itt e műről tőlem bírálatot. Író, ki jóslataiban annyira csalódik, mint P. de Bourgoing úr, kinek állításait az események olyannyira meghazudtolták, igényt formálhat embertársai elnézésére. De nem szánandó-e csakugyan? Lehet-e író még szerencsétlenebb? De B. úr előre hirdeti, hogy a Magyarország és Ausztria közti háborúnak ma-holnap vége van, és a magyar nemzet le lesz győzve; alig monda még ezt el, s már a legújabb események meggyőzik a felől, miszerint nem hogy vége volna, de még el sem kezdődött jóformán a csetepaté. – De B. úr tudós észrevételeket teszen azon előnyök okairól, melyeket az osztrák fegyverek a magyaroké fölött elértek, és alig sikerül ezt valahogy kisütnie, mikor már az osztrákokat a magyarok meg is verték. – Nem hiszem hogy kikerülje, az ilyen újabb, tudós észlelések folytatását. – De B. úr bebizonyítja, hogy olyan koalíciót, mint a minő az 1813-iki volt, most már lehetetlenség a népfajok féltékenysége által létre hozni, és íme, alig végzi be bizonyítgatásait, már a koalíció is megvan, fegyverrel kezében, mely fenyegetőbb és válalkozóbb a hajdaninál. – De B. úr előre látja, hogy a fajok harca nem fog alkalmat adni idegen beavatkozásra, és nem fogja Európát két ellenséges táborra osztani, és alig hogy mindezt előre látta, már meg is jelenik a Miklós csár manifestuma, és a 120.000 ember már ott áll határainkon. – Művének e szerint szinte minden cikkét csaknem egészen át kell dolgoznia, kivéve azt a dicső epizódot a báró Jelláchich János vörös köpenyegéről. Mégis csak bosszanló, hogy az isten nem mindig hajlandó még az oly tapasztalt államférfiú minden kísérlet fölött álló magos logicáját is elfogadni, mert elvégre is a jó isten logicája erősebb minden syllogismusnál. Legyen szíves mindazonáltal de B. úr nekem megbocsájtani, ha egy észrevételt bátorkodom tenni, mely ennyiből áll: A nemzetiségek harcai képesek ugyan egyes európai hatalmak állását egymás ellenében lényegesen megváltoztatni, de soha se nyomhatnak el egyetlenben egyet

sem azon még megoldatlan nagy kérdések közül, melyek az egész emberiséget érdeklik. A nemzetiségek kérdése soha sem fojja a világ színpadáról az ember függetlenségének és szabadságának nagy ügyét leszoríthatni, minthogy bár e téren megrögzött ellenségei, de buzgó védői és hőselkű vértanúi is vannak, lesznek. A keresztény szeretet még sokáig fog harcolni a gőg türelmetlenség és elnyomás szellemével. A nemzetiségek kérdése még új mező, hol két ellenséges elv még véres csatákat fog vívni; maga Miklós czár is látta ezt előre!! Minden párt felhasználandja e kérdést mint alapot vagy mint ürügyet. A nemzetiségek kérdése sem nem háborítja, sem nem csöndesíti az emberiséget; az a mi most mozgásba hozza, azon nagy kérdés, mely tudni akarja, hogy vájjon e nemzetiségeket az orosz despotismus vas láncza fűzendi össze, vagy pedig oda jutnak-e, hogy szabadalmaik és jogaik teljes birtokában, egymás közt államszövetséget köthetnek, mely kölcsönös érdekeik tiszteletén alapulna, megmentvén ily módon a világot egy új szent szövetség iszonyától, a népek testvériségének tágas és magasztos elve által. Ha ez a kérdés egyszer a népekre kedvezőtlen értelemben lesz megoldva, van-e Ausztriának legkisebb reménysege is, hatalmát és függetlenségét az Oroszéval szemben megóvni? Azt hiszik talán, egy pár angol és francia államférfi rokonszenve Ausztriához, mely véleményök szerint Európában gát az orosz invázió ellen, elegendő ok lesz a népek előtt, kiknek érdeke van játékban, hogy hozzájok csatlakozzanak? Azt hiszik-e, hogy a világ ezen részének népei igyekezni fognak Francia- és Angolország érdekei és sympáthiái szerint cselekedni, miután mind Francia- mind Angolország részéről önsorsukra és legszentebb érdekeikre nézt a legnagyobb közönyösséget fogták tapasztalni? Ez nem látszik előttem nagyon valószínűnek. Mit fognak ezen népek cselekedni, ha szabadságuk ügyét immár elejtve, már csak az orosz és osztrák despotismus között keilend választaniok? Ne feledjük, hogy azon népségek közt, melyekből Ausztria

áll, 18 millió szláv létezik, kik előtt az orosz despotismus kevésbé gyűlöletes, mint az osztrák, mert legalább nemzetibb.

Ismerjük az orosz eszmék testesítési szándokait e népekre vonatkozólag: Oroszország arra számít, hogy elébb Galicziát, aztán Cseh- és Morvaországot kerítheti meg; s a katonai határőrvidékek egyedül törvényes fejedelmének tekintí már magát. Azon okirat, melyet ezúttal közre adtam, bizonyosága annak, hogy e tekintetben Oroszország tisztába van terveivel, vájjon nagylelkűbb lesz-e ha az invázió Ausztriában már fait accompli leszen? Nincs állam, mely önérdekeit első sorba ne helyezné, csak Oroszország képezne kivételt e szabályból? Múltja nem ezt bizonyítja! Ha Oroszország, célját elérte (már pedig eléri, ha először mi, a népek szabadságának és függetlenségének védői el leszünk nyomva) mi lesz aztán, a dunafejedelemségekben már úgy is megtámadott Törökországból? És nem fenyegeti-e Németországot is az orosz intervenció? nem avatkozott-e nemcsak a dán kérdésbe, hanem belső viszonyaiba, constitúciójába és függetlenségébe is? De hiszen a P. di B. okirata elég világosan és határozottan kimondja, hogy ez az intervenció létre jön. – És nem beszél-e már erről az egész politikai világ?

Oh! Oroszország ritka kitartással teljesíti feladatát. Nézzétek, mit mond nagy Péter végrendeletében, nézzétek mily eljárásra hívja föl utódait, hogy Oroszország betöltse szent küldetését!

Nagy Péter végrendelete.

1. Az orosz nemzetet mindig hadi lábón kell tartani.
2. Európa minden civilisait országából, költségkímélet nélkül, háborúban tábornokokat, békében művészeket és tudósokat kell behívni.
3. Minden körülmény között részt venni Európa bonyolódásaiban és alkudozásaiban, bármily természetűek legyenek is, mindenek fölött pedig a Németországéiban, mely minthogy hozzánk közelebb fekszik, közvetlenebbül is érdekel bennünket.
4. Lengyelországot feldarabolni, szítván ottan folytonos egyenetlenkedést és féltékenységet, az ország hatalmasb-jait arannyal lehet megvesztegetni, az országgyűlésre befolyást kell gyakorolni, meg kell vesztegetni, hogy a királyválasztásokra is befolyást gyakorolhassunk, törekedni kell, hogy pártunk emberei közül válasszanak királyt, ezt protegálni kell, minél többször orosz csapatokat vezetni be, és ott maradni a míg csak lehet, míg végre alkalom nyílik örökre megtelepedni ottan. Ha a vele haláros hatalmasságok alkalmatlankodnak, az ország szétdarabolásával kell őket lecsendesíteni, azonban mihelyest ideje van, és alkalom nyílik lassankint visszakapcsolandók az átengedett részek.
5. A Svédektől a mennyit csak lehet, annyit kell elvenni. Ügyesen meg kell magát támadtatni, hogy ürügy legyen, őt leigázhatni, Dániától izolálni kell, és Dániát tőle, féltékenységük mindig fenntartandó.

Orosz herczegek számára, mindig német herczeg-

nők közül kell válogatni nőket, hogy családi összeköttetéseinket sokszorozhassuk, érdekeinkkel kölcsönösen közeledni kell egymáshoz, és így Németországot sokoldalú egybeköttetéseink által már egyesíteni magunkkal.

7. A kereskedelemre nézt legelőnyösebb az Angolországgali szövetség, mert ez oly hatalmasság, melynek tengerészeié miatt reánk szüksége van, és ránk nézt pedig a mienk fejlesztésére leghasznosabb. Fáinkat más árucikkkel vagy arannyal kell fölcserélni. Kereskedőink és tengerészeink, az Angolországéival folytonos összeköttetésben tartandók, hogy ezek a mieinket a kereskedésben és hajókázásban képezzék.

8. Nyugaton a balti és délen a fekete tenger hosszában kell kiterjeszkednünk.

9. Konstantinápoly és India felé lehetőleg közeledni kell, mert a ki ott uralkodik, az a világ valóságos uralkodója. Törökországot tehát folytonosan háborúba kell keverni, hasonlóképen Persiát is; a fekete tengeren nagy telepek állítandók fel, hogy lassankint egészen hatalmunkba keríthessük ezt a tengert, valamint a baltit is, mert e két pontra szükségünk van, hogy tervünk sikerülhessen. Persia bukását elő kell segíteni, a persiai öbölre kell hatolnunk, a régi levantei kereskedést Syrian át mihelyt lehet visszaállítani, és a két Indiáig eljutni, melyek a világ tárházát képezik. Ha egyszer itt leszünk, nélkülözhetjük aztán az angolok aranyát.

10. Az Ausztriávali szövetséget keresni és fenn kell tartani, egész Németországra szóló leendő uralkodását színelég támogatni kell, titokban azonban ellene uszítani a tartományok féltékenységét, gondoskodni kell arról is” hogy vagy az egyik vagy a másik Oroszország segítségére szoruljon, és hogy így az egész országot mintegy protectiónk alá vegyük, mi utat tör a jövőendő uralkodáshoz.

11. Egyúttal érdekébe kell állítani Ausztriának a törököknek Európából való kiűzését, és Konstantinápoly egy-

kori meghódítása alkalmával féltékenységét ártalmatlanná tenni.

12. A részint Magyar-, részint Török-, részint dél Lengyelországban elszórtan lakó egyesült és nem egyesült görögöket, körünkbe kell vonni, úgy hogy központjuk, támaszuk mi legyünk, és bizonyos autokratia és papi felsőbb-ség által általános túlsúlyra kell vergődnünk: Ezek aztán mint megannyi barátok lesznek elleneink között.

13. Miután Svédország el lesz gyöngítve; Persia legyőzve, Lengyelhon igába ejtve, Törökország meghódítva, sergünk egyesítve, a fekete és balti tenger hajóink őrizete alatt lesznek, külön külön és titokban először a versaillei, azután a bécsi udvarban azt az ajánlatot kell tenni, hogy megakarjuk vele a világ-uralmat osztani. Ha a kettő közül valamelyik elfogadja, mi, ha dicsvágyuk- és hiúságuknak hízelkedünk, kétséget se szenved, úgy az egyiket a másik letiprására kell fölhasználni, de azután a még életben lévőket kell tönkre tenni, harczba keveredvén vele, mely még kétes sem lehet, minthogy Oroszországé lesz már akkor egész kelet és Európának egy nagy része.

14. Ha mind a kettő visszautasítaná Oroszország ajánlatát, a mi egyébiránt valószínűtlen, harczot kell közöttük szítani, mi által kölcsönösen kimerítik egymást. De azután Oroszország előbb Németországot aztán Franciaországot árasztja el egyesült sergeivel, és így lehet és így kell Európát legyőzni. –

Ha vájjon követik-e a nagy Péter instruction utódai híven és pontosan, azoknak hagyom megítélés végett, kik Európa történetét a 18-ik századtól fogva a mi napjainkig ösmerik. Nincsen-e világos összefüggés a P. di B. okirata, a czár manifestuma és ezen végrendelet között ?